

HKS 22 Haikon kartano

Suojelu- ja rauhoituspäätökset

Haikon kartano ja sitä ympäröivä historiallinen puisto on maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö. Alueella on kaksi kiinteää muinaisjäännösaluetta (mj. rek. nro 1000008278 ja 1000023662) ja neljä kulttuuriperintökohteiksi määriteltävää rakennetta (mj. rek. nro 1000023666, 1000023667, 1000023665 ja 1000023664).

Maanomistus

Alueen omistaa Haikon kartanon kiinteistöt Oy. Alueen pinta-ala on noin 15 hehtaaria.

Historia

Haikossa on ollut säteritila 1300-luvun lopulla. 1400-luvulla Haiko kuului viipurilaiselle dominikaaniluostarille ja vuonna 1451 se myytiin Viipurin linnan ylipäällikölle Jöns Olofssonille. Kartanon alueelta löydetyt muinaismuistot ovat eri-ikäisten rakennusten perustoja ja yksi on pengerretty kulkuväylä. Ne ovat mahdollisesti peräisin 1800-luvulta tai varhaisempia. Haikon kartanon tilakeskus sijaitsi 1700- ja 1800-luvuilla rannassa, 500 metriä nykyistä etelämpänä.

Kuvernööri Alfons Walleen rakennutti 1860-luvulla Haikon kartanolle uuden päärakennuksen ja puiston nykyiselle paikalle. Niihin aikoihin oli Haikkoon selällä vilkasta merenkulkua ja rannoilla vietettiin huvilaelämää. Edelfeltit ostivat kesäasunnokseen kartanon vanhan päärakennuksen vuonna 1880. Albert Edelfelt kuvasi maisemamaalauksissaan kesäisiä tunnelmia kartanon ja Hamarin kylän rannoilla sekä valtamerilaivoja Haikkoon selällä.

Nikkarityylinen uusi Haikon kartanon päärakennus tuhoutui tulipalossa vuonna 1911. Palon jälkeen tilalle alettiin rakentaa Armas Lindgrenin suunnittelemaa klassista tyyliä edustavaa kartanorakennusta. Siitä tuli Suomen ensimmäinen kartanohotelli. Sota-aikana kartanossa toimi evakkojen lastenkoti ja evakkoäitien lepokoti. Leo Wuoristo ja hänen vaimonsa Satu, sittemmin Tiivola, rakensivat kartanon alkuperäisten piirustusten mukaan valmiiksi. Hotelli Haikon kartano vihittiin käyttöön vuonna 1966.

Kuva venäläisestä topografikartasta vuodelta 1873. Haikon kartanon vanha päärakennus on merkitty punaisella pisteellä kuvan keskellä. Sitä ympäröivät lukuisat talousrakennukset. Uusi päärakennus ja sivurakennus ovat merkitty punaisilla pisteillä yläkulmaan. Ne ovat puiston keskellä. Puistokäytävät johtavat niemen kärkeen. Pellot ovat merkitty keltaisella värillä, niityt vaalean vihreällä ja kartanon hedelmätarha vinoviivoituksella.

Maiseman kehitys

Haikon kartanon ympärillä on vanhaa kulttuurimaisemaa. Selänneillä kasvoi metsää, jossa karja laidunsi. Hienojakoisen maan peittämiä rinteitä viljeltiin ja tulvarannoilla oli niittyjä ja laitumia. Telegrafbergetin etelärinteellä oli 1800-luvulla yksi torppa. Vanhan kartanokeskuk- sen vierellä laaksossa olivat pellot, jotka ulottuivat rinteiltä meren rannan tuntumaan.

Haikon kartanon uusi päärakennus sijoitettiin korkealle mäelle 1860-luvulla. Paikalta aukeni rinnepellon yli hienot näkymät merelle. Kartanon lähelle rakennettiin samalla kaksi sivura- kennusta. Kartanon ympärille rakennettiin romanttinen maisemapuisto, joka ulottui luon- nonmukaiseen kivikkoiseen niemeen. Puisto perustettiin osittain metsämaalle, niityille ja pelloille. Puiston rajasi kiviaita, joka koottiin alueelta raivatuista kivistä. Rantatasanteelle ja rinteeseen istutettiin vierasperäisiä puita ja pensaita. Niittyjä hoidettiin kukkivina nurmina. Vanhalle kartanolle johtava käytävä reunustettiin lehmusriveillä. Niemellä käytävä seurasi rantaviivaa ja puustoa kehitettiin puistometsäksi. Puiston viereen istutettiin laaja hedelmä- tarha, joka suojattiin kuusiaidalla.

Albert Edelfeltin maalaus päärakennukselta puistoon ja merelle esittää kartanon päänäkymästä. Taustalla näkyy Porvoossa käyvää kaup- palaivastoa redillä Haikkoonselällä (Valokuva Veikko Vuoristo).

Maisemapuistoa ja puistometsää hoidettiin 1900-luvun alkupuolella niin, että säilytettiin vanhoja puita, käytävälinjoja ja kiviaita. Sodan jälkeen jäivät puiston niityt hoitamatta ja alue alkoi metsittyä.

Hotelli Haikon kartano rakennettiin valmiiksi 1960-luvulla klassistiseen tyyliin. Hotellin toi- mintaa laajennettiin seuraavina vuosikymmeninä ja rinteeseen sijoitettiin kylpylä- ja kongres- sihotelli. Arkkitehti Osmo Solansuun on suunnitellut 1970-luvulle tyypillistä betoniarkkiteh- tuuria edustavan terveyskylpylän ja sen laajennukset. Kaksi rantasaunaa rakennettiin 1980- 90-luvuilla.

Maisemapuisto ja puistometsä kunnostettiin 1960-luvulla. Aukeita maisematiloja palautettiin ja kukkivia pensaita istutettiin täydentämään vanhasta asetelmasta säilyneitä istutuksia. Puistoon sijoitettiin Hotellin toimintaan kuuluvia ajanmukaisia elementtejä, pelialueita ja is- tuinryhmiä. Puistometsässä annettiin kasvutilaa suurille koivuille, männyille ja kuusille. Voi- makas syysmyrsky kaatoi puistosta kymmeniä vanhoja puita vuonna 1998. Kaatuneiden pui- den tilalle istutettiin lukuisia lehmuksia, tammia ja mäntyjä.

Haikon kartanon viereen on Telegrafbergetin alarinteille rakennettu asutusta ja kesämökkejä 1960-luvulta lähtien. Entisille pelloille alettiin rakentaa pientaloalueita 1970-luvulla.

2000-luvun alussa

Haikon Kartano on hotellikäytössä. Alueen rakennukset edustavat hotellirakentamisen vuosikymmeniä Suomessa ja myös maakartanon aikainen sivurakennus 1860-luvulta on säilynyt. Kartanopuiston rakenne, kujanteet ja vanhaa puustoa on säilynyt paljon. Maisemapuiston keskeisessä tilassa näkyy hallitsevana klassistinen kartanorakennus. Muut hotellirakennukset näkyvät perinteiseen tapaan vain vähän, pääosiltaan kasvillisuuden taakse kätkeytyvinä. Puiston avoimia maisematiloja käytetään juhliin, virkistykseen ja liikuntaan. Niitä hoidetaan nurmikoina. Sisääntulotielle myrskytuhojen jälkeen istutettu tammikujanne on varttunut ja välipuiksi istutetut pilvikirsikat antavat kujanteelle erityisen sävyn. Niemen kärjessä kasvaa monilajinen ja eri-ikäinen puistometsä. Vanhat kuuset ovat maisemallisesti merkittäviä, mutta joidenkin kunto on jo heikentynyt.

Erityiset arvot

Hotellilla on kulttuurihistoriallista merkitystä Suomen vanhimpana kartanohotellina. Armas Lindgrenin vuonna 1911 suunnittelema kartano on rakennushistoriallisesti merkittävä. Vanha kartanon sivurakennus on rakennustaiteellisesti paikallisesti merkittävä. Kartanopuisto on kulttuurihistoriallisesti ja puistohistoriallisesti merkittävä.

Asemakaava

Haikon kartanon alue on asemakaavassa matkailua palvelevien rakennusten korttelialuetta, jolla ympäristö säilytetään. Kartanon päärakennus ja vanha sivurakennus on merkitty kaavaan säilytettäväksi. Maisemakuvallisesti merkittävät puistometsiköt on merkitty istutettavaksi tontinosaksi, jolla kasvillisuutta tulee kehittää monikerroksisina puistometsiköinä suosien mäntyjä, jalopuita ja yksittäisiä kuusia. Uudisrakentaminen on merkitty alueille, joita ei maaston muotojen vuoksi suoraan näy kartanon päänäkymässä. Muinaismuistot on merkitty asemakaavakarttaan suoja-alueineen. Kartanon ympäristöön, kansallisen kaupunkipuiston ulkopuolelle, tulee yleiskaavan mukaan rakentumaan pientaloalueita.

Käyttösuunnitelma ja rajoitukset

Haikon kartanon alueella kansallinen kaupunkipuisto ei muuta eikä rajoita Haikon kartanon liiketoimintaa alueella. Haikon kartanon alue on yksityisaluetta, jonka läpi ei ole vapaata kulkua. Kartanoalueella voidaan tarvittaessa tehdä muutoksia istutuksiin, pelikenttiin, siltoihin ja muihin puistorakenteisiin, rantaviivaan, laitureihin ja uimarannalle.

Hoidon suositukset

Maanomistaja, Hotelli Haikon kartano vastaa alueen hoidosta. Hoidon tavoitteena on vanhan maisemapuiston merkittävien piirteiden ja muinaismuistojen säilyttäminen sekä hotellin ulkoalueille kohdistuvien toimintojen ja tapahtumien sujuvuus.